

СЕКЦІЯ V
ПРОБЛЕМИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ
В УМОВАХ СУЧАСНОГО ПОЛІКУЛЬТУРНОГО ПРОСТОРУ

Алла Богуш
Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К. Д. Ушинського
Україна

ФОРМУВАННЯ ПОЛІМОВНОЇ ОСОБИСТОСТІ У
ПОЛІКУЛЬТУРНОМУ ПРОСТОРИ ВИЩОГО ЗАКЛАДУ ОСВІТИ

Зауважимо, що сьогоденній мовленнєво-культурній картині України притаманна полікультурність. Загальна глобалізація світу, що спостерігається сьогодні, породила одну із головних суперечностей сьогодення, а саме: між прагненням до все більшого зближення між народами та їхнім бажанням зберегти свою етнокультурну самобутність. Потрапляючи в інше культурно-мовленнєве середовище, мовець фактично потрапляє в інший світ соціокультурних цінностей і мовно-мовленнєвих законів спілкування, що породжує нову суперечність: між прагненням мовця оволодіти кількома мовами задля міжкультурного спілкування і необхідністю досконалого володіння своєю рідною та державною мовами в багатонаціональній державі. Відтак, виникає низка мовленнєво-культурних проблем, які вимагають серйозних досліджень і їх розв'язання, як-от: багатомовність, полілінгвістична освіта в полікультурному мовленнєвому середовищі, виховання полімовної особистості в полікультурному освітньому середовищі вищого закладу освіти.

В Україні розроблено концепцію шкільної мовної освіти національних спільнот. Необхідність такої концепції зумовлена необхідністю гармонізувати взаємодію етносів поліетнічної держави у процесах українотворення, зрослим попитом суспільства на мислячу, діяльну, творчу, національно-свідому особистість, визначальною роллю мови у її формуванні та невідповідністю

традиційної системи навчання мов проблемам сьогодення [5:12]. Одним із провідних принципів навчання мов в Україні у ЗВО виступає полікультурний підхід.

Зауважимо, що ЮНЕСКО оголосив XXI століття «століттям поліглотів», оскільки саме багатомовність забезпечить особистості варіативність «духовного життя і плюралізм культур». Мова як знаряддя духовної творчості забезпечує, за словами Н. Миропольської, з одного боку, індивідуальну самобутність, неповторність духовного розвитку, а з іншого – можливість інтеграції індивідуального й національного в загальнолюдське [14:115].

Оволодіння людиною кількома мовами, своєрідність кожної з них Г. Гачев називає «закоханою несхожістю народів, яка тільки і складає багатокольорову мозаїку духовного життя людства» [6:19].

Метою мовної освіти у багатомовному регіоні повинно стати формування всебічно-розвиненої, компетентної, творчої особистості громадянина України – носія етнічних, національних і загальнолюдських цінностей, що живе в гармонії з довкіллям і самим собою; навчити розуміти нову культуру (міжкультурне взаєморозуміння); оволодіти міжкультурною комунікацією, тобто вмінням спілкуватися з носіями іншої культури. Предметом навчання у школах етноспільнот повинна бути не стільки мова, виключена із системи практичних дій, скільки представлена нею думка, духовність, мовленнєва і загальна культура, особливості світосприймання, світовідчуття і творчості народу – її носія. Мова може і повинна стати культурознавчою дисципліною [5:16,17].

Така стратегія побудови мовної освіти в полікультурному просторі ЗВО спричинює визначити ключові поняття, які підлягатимуть надалі експериментальному дослідженню, а саме: мовна і мовленнєва особистість, полімовна особистість, полікультурне мовленнєве середовище, його специфіка і види та вплив мовленнєвого середовища на формування мовної особистості майбутніх фахівців.

Під мовною особистістю розуміємо високорозвинену особистість, носія

як національно-мовленнєвої так і загальнолюдської культури, який володіє соціокультурним і мовним запасом, вільно спілкується рідною, державною та іншими мовами в полікультурному просторі, адекватно застосовує набуті полікультурні знання, мовленнєві вміння і навички у процесі міжкультурного спілкування з різними категоріями населення.

Виховання мовленнєвої культури, культури спілкування, формування мовної особистості майбутніх фахівців і їхньої мовленнєвої поведінки багато в чому залежить від специфіки мовленнєвого середовища.

Виникає необхідність визначити феномен «полікультурне мовленнєве середовище», оскільки Україна є багатонаціональною державою, у якій різні полінаціональні спільноти проживають на єдиному територіальному просторі з різними мовами спілкування (Прикарпаття, Південь і т. ін.).

Полікультурне мовленнєве середовище ЗВО розуміємо як обмежений, соціокультурний, комунікативно-багатомовний простір, на території якого спільно проживають і співпрацюють мовці різних національностей, які володіють своєю рідною мовою, і водночас об'єднані однією (чи кількома) державною мовою, які підпорядковуються основним комунікативним законам і правилам міжкультурного і міжнаціонального спілкування.

Мовленнєве середовище, що оточує мовця, за своїм впливом на розвиток мовлення може бути стихійно-нестимульованим, стимульованим і актуальним.

Актуальне полікультурне мовленнєве середовище ЗВО – це максимально активна ініціативна взаємодія мовця з іншими учасниками спілкування, – багатомовними мовцями; це занурення мовця в активну багатомовленнєву діяльність в обмеженому міжкультурному просторі ЗВО.

Ефективний вплив полікультурного мовленнєвого середовища на мовців та їхнє мовлення буде тільки за наявності розвивальної функції цього середовища.

Розвивальне полікультурне мовленнєве середовище – це потенційні можливості позитивного впливу різноманітних факторів у їх взаємодії на мовленнєвий розвиток мовця і формування багатомовної особистості (біглога,

поліглота), вільне володіння як різною мовою етнічної спільноти, так і державною та іноземною.

Зазначимо, що розвивальний потенціал може мати як стихійне, так і організоване мовленнєве середовище. Це залежить насамперед від якості мовлення, культури мовлення та мовної особистості мовців, з якими вона постійно спілкується, та інших стимульованих чинників.

Сукупність стимульованих чинників розвитку мовлення і навчання мов, постійне перебування мовця ЗВО в активно-стимульованому полікультурному мовленнєвому середовищі є запорукою формування як кінцевого результату освітньо-мовленнєвої діяльності багатомовної особистості громадянина нашої країни.

Зауважу, що шляхи формування мовної особистості майбутнього педагога вже сьогодні закладено в низку концепцій розбудови мовної освіти в Україні такими вченими, як Н. Бондаренко, І. Гудзик, Л. Мацько, С. Єрмоленко та ін.

Насамперед слід усім нам добре усвідомити, що виховання полімовної особистості в нашій країні передусім багато в чому залежить від стану вивчення української мови в усіх освітніх закладах національних спільнот від дошкілля до вищої школи.

Бездоганне знання майбутніми фахівцями рідної і державної мов виступить позитивним підґрунтям для подальшого опанування ними у процесі вищівського навчання іноземних мов. Саме такий підхід до мовної освіти забезпечить мовну стабільність у багатонаціональній державі, що є найважливішим чинником формування багатомовної особистості.

Література

1. Бондаренко Н. В. Концепція шкільної мовної освіти національних спільнот України / Н. В. Бондаренко // Педагогіка і психологія. – Вип. 3 (8). – К., 1995.
2. Гачев Г. Национальные образы мира / Г. Гачев. – М.: Сов. Писатель, 1988.
3. Єрмоленко С. Я., Мацько Л. І. Навчально-виховна концепція вивчення української мови / С. Я. Єрмоленко, Л. І. Мацько // Початкова школа. – №1. – 1995.
4. Маслова В. А. Лингвокультурология / В. А. Маслова. – М. : Академия, 2001.
5. Миропольська Н. Є. Мистецтво слова у структурі художньої культури учня / Н. Є. Миропольська. – К.: Парламентське видавництво, 2002.